

a látványosan gyors eredményre törekvésben mutathatók ki a legfőbb fogyatkozásai. Ahhoz hasonlóan, ahogy a harmadikban is meghökkent (és nemcsak a stílusával) az ilyen kijelentés: József Attilánál 1936-ban „jelenik meg először a nem emberi, hanem állati lényként való funkcionálás érzete”. Ha az 1936-os „mint ketrecében az ijedt majom” hasonlata ilyen vonatkozásban kíván említést, miért marad akkor figyelmen kívül a tíz évvel korábbról való *Rák* és az *Egy átlátszó oroszlán...*, az 1928-as „Elefánt voltam...” kezdősorú *Medáliák*-darab, vagy későbbről a farkas-, szarvas- és medve-„létről” szóló versek együttese? Mi rokonítja a „Botot faragtál, ábrákkal tele, beszélt a nyele” sorait a „Karóval jöttél, nem virággal”-ével? Miért tartoznék a Nyugat is a „harmadrangú folyóiratok” közé? Miért lenne „a semmi sodra” „az értelmetlen élet áradatá”-val azonos, az ember „anyja, apja” mitől lesznek „a partikuláris konvenciók, ... fétisek” olyan együttesének jelképeivé, „amelyek a múlt hagyományaként tőle idegen módon rögzülnek benne”? — Kérdések, kérdések, kérdések — csak ritkán érkező válaszokkal.

Legalábbis: olyanokkal, amelyek *nagyjából* bizonyítottaknak tekinthetők, s így elfogadhatók lennének.

Ehhez szigorúbb logikára, prekonceptiótlanabb versmegközelítésre s a korábbi szakirodalomnak az itteninél nagyobb fokú respektálására lett volna szükség.

Mert például arról, hogy az *Eszmélet* egy-egy sorának értelmezésében milyen érvek fogalmazódtak meg az elmúlt évtizedek folyamán — két önálló kötetben és kötetnyi kisebb vagy nagyobb más tanulmányban —, arról éppoly halvány sejtést kaphat csak ennek a könyvnek az olvasója, mint arról, hogy az apa—anya viszony itt tárgyalt kérdéseinek milyen gondosan kimunkált írásokban lelheti föl az előzményeit.

És lehetne szaporítani a példákat.

*

Semmiképpen nem kívánám kétségbe vonni, hogy elismerést érdemlően sokirányú érdeklődéssel és jó problémaérzékeléssel rendelkező szerzők munkája látott napvilágot a — sajnós, ugyancsak hibásan idézett — József Attila-verssor alatt. Azt sem, hogy számos érdekes megfigyelést tartalmaz, nem is kizárólag második részében. Annak lehetősége döbbsent meg: mi lesz, ha a komolyabb alapozás nélkül megfogalmazott itéletek sokasága immár idézetként — a szakirodalom legújabb eredményeinek részeként — megy át a későbbi kutatásokba, vagy éppen az irodalmi köztudatba?

Ez készlet annak kimondására: úgy gondolom, hogy az ilyen súlyú életművekhez — melyek a maguk tragikusságával még külön többletet is nyertek — az itt mutatottnál lényegesen nagyobb kutatói felelősségérzettel kellene közeledni. (*Magvető, JAK Füzetek*)

TAMÁS ATTILA

Téglásy Imre: Leletmentés

Szívem szerinti, bár zavarbaejtő feladat Téglásy Imre kötetéről írnom; kettős, egy „profi” kritikus számára megengedhetetlen elfogultságot érek e feladat előtt. Egyrészt saját „költői csecsemőkorom” hol édes, hol mostoha városa, Szeged iránt, amely Téglásynak jelenleg is lakóhelye, s verseinek gyakori színtere. Az elfogultság nagyobbik része azonban magát az egykori alkotóköri társat, barátot illeti, még ha lassan hét esztendeje is annak, hogy távol kerültünk egymástól. Költői útját, s főhivatásként vállalt filológusi pályáját természetesen mindvé-

gig figyelemmel kísértem, úgysis, mint egyike azoknak, akik hisznek a poeta doctus-szerep változatlan időszerűségében.

Mielőtt rátérnék Téglásy Imre kötetének elemzésére, hadd ejtsek néhány szót arról a közösségről — a József Attila Tudományegyetem Alkotóköréről — amelynek vitathatatlan szerepe volt, különösen lírájának első, még embrionális korszakában a fiatal költő egyéniségének formálásában. Bár kétségkívül szerényebb „raj” voltunk — vagy legalábbis ez idáig annak bizonyultunk — mint az egykori Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma, sokan közülünk, ha némi módosítással is, képesek arra, hogy folytassák a hetvenes évek elején megkezdett útjukat. Duró Győző és Ács János nevét (aki, sajnos, már nem ír verseket a „hangtalan rózsakondulás”-ról!) jól ismerik az országnak azok a honpolgárai, akik a színház világában járatosak. Szőnyi György Endre mágnosovellák helyett a mágia történetét vizsgálja a „Gyorsuló idő”-ben, s Szajbély Mihály is az irodalomtudománnyal cserélte fel az első szépírói próbálkozásokat.

Eleinte úgy látszott, Téglásy Imre is inkább a régi magyar irodalom kutatója, mint az új művelője lesz. Költőként is meg-megszóltalt ugyan, de azt, hogy róla ezentúl párhuzamos, poétai-tudósi életrajzot illik írni, csak *Leletmentés* című kötetének megjelenése tette nyilvánvalóvá.

A kötet címe többszörösen is találó. A „leletek” egy része az emberi művelődés múltjának egy-egy töredéke: az Odüsszeia motívumai, Szenczi Molnár Albert örökérvényű gondolatai sorsunk „labirintusi”-ról, de ugyanúgy lelet a *Balkáni piac* című versben a csiricsaré vásári forgatagban váratlanul előbukkanó „haláltól / visszadalolt kicsi kedves”, Eurüdiké. Más megközelítésben viszont a költő eddigi életének személyes relikviáit jelentik.

Ahogy a *Városnézés*ben olvashatjuk, Téglásy számára voltaképpen lelet, vagyis feltétlenül *megőrzendő* érték mindaz, amivel közvetlen kapcsolatba kerül:

*Ez itt a város,
magányom múzeuma.
Benne nagyobb tárgyak:
szöködkút, könyvtár,
rakpart és Tisza...*
(Városnézés)

A címválasztásban megnyilvánuló pontosság után (ez egyébként mindig is erénye volt a költőnek) a második, ami szembeüt annak, aki a kezdetek óta ismerős Téglásy Imre világában: az érettség, a tárgyilagos szelektálni tudás. Bizonyítja ezt a *Leletmentés* bevezető egysége, a hét Télemakhosz-vers. Ezek a versek korábban, 1975-ben, az *Együtt és külön* című alkotóköri antológiában *A menekülő Télemakhosz* cím alatt jelentek meg, más sorrendben, terjedelmes, néhol túlmagyarázó összekötő szöveggel. Most logikusabb egymásutániségben, több helyütt másként, funkcionálisabban tördelt sorokban, a prózai szöveg elhagyásával közölte őket. Nyilvánvaló, hogy Téglásy nagy tudatossággal dolgozta át e versciklusát.

Am, ha kevesebb is bennük a poétikai bravúr, mint ezekben a latin szakos bölcsészre valló „antikizáló” versekben, költészetének igazán maradandó pillanatait mégis más típusú művei jelentik. Azok, amelyekre ráillenek fiatalon elhunyt, szeretett nesztorunk, Merényi László szavai, egy 1974-es alkotóköri est bevezetőjéből: „Az eddig eltelt időben talán Téglásy Imre versvilága nyílt a legtágasabbra: már nem kizárólag ő versei hőse. Miközben magára figyelőn fogalmaz, a helyét is keresi a nagyobb közösségben: hazában, tájban, népben.” Ezt az *elkötelezettséget* tanúsítják ma is alábbi sorai:

*Kötődni ehhez s ahhoz
— forgatom nyelvemen...*
(Kép)

*Én mint erős láncszem
akarak elődök
sorsára feszülve
láncba lenni létnek.*

(Kettőshangzat)

Itt, az „elődök sorsára feszülés”-nél álljunk meg egy pillanatra. Jelenkori poézisünk újra meg újra átrendeződő térképén biztos, szilárd pontnak, igazi felnevelő iskolának bizonyult Szeged. Nem véletlenül, hanem éppen az erős elődökhöz kötődés révén. A nemzeti múltat és jelt együtt, *folyamatként* érzékelő költők indultak innen: Veress Miklós, Szepesi Attila, Bakai István, s hozzájuk zárkózott fel Téglásy Imre.

Külön kell szólnom a költő fia halálára írott, megrendítő „gyermekgyászdalai”-ról. Közülük a leghosszabb, s egyben Téglásy eddigi költészetének abszolút magaslata a *Bence-töredékek*, amelyben a személyes fájdalom mellett arra is van ereje, hogy a világlíra egyik, számunkra különösen fontos, alapműve a *Kalevala* hangját idézze. Az alábbi részletre:

*bűvös szájamból
szent igék
nékünk már mitsem érnek
csontod nem megyen csonthoz
inad nem tapad inhoz
ered nem megyen érhez*

(Bence-töredékek)

azonnal ráérezzük a Kalevalának azt a jelenetét, amelyben Lemminkäinen anyja összerakja, azaz feltámasztja fia összeroncsolt testét:

*Mégis Lemminkäinen anyja
fiát nem vetette vissza...
Húst a húshoz hozzáfogja,
csonthoz illeszti a csontot,
egy tagjához másig tagját,
erét megszakadt éréhez.*

(Kalevala, Nagy Kálmán ford.)

Nyilvánvaló, hogy a Téglásy-vers e részletében, a látszólagos tagadás ellenére — tanúsítja ezt a vele rimelő Kalevala-idézet — ott dereng a feltámadás-feltámasztás ama reménye, amely nélkül nincs, nem is lehet igaz és igazi költészet. A siratómotívum még két másik versében, a *Tizenkét cserepemben*, és a *Városnézésben* is nyomon követhető, az elsőt az Arany János őregkori költészetére jellemző formai sajátosságokkal, ezek közül legkönnyebben az inverzió, vagyis a fordított szórend ismerhető fel:

*Adtál, majd elvettél
tőlem egy gyermeket,
vetted volna inkább
fejem mint serleget
inni, koponyámat.*

(Tizenkét cserepem)

A másik, a korábban már idézett *Városnézés* megközelítő pontossággal fájdalom-kövületnek nevezhető:

*Hol a fiam,
méhednek gyümölcse?
Mehaltam benne
azt hiszem.*

(Városnézés)

Mivel azonban Téglásy Imre a költői-tudósi lét kettős kötésében él, s még az emberélet útjának első felén jár, jó okunk van bizni abban, hogy lírájának kezdettől egyhúruan moll hangneme előbb-utóbb megváltozik. E reményünket megerősíti a kötetzáró *Csendélet*, amelynek őszi gyümölcsei már *keserédesek*. Újabb, derűsebb világ leleteit várjuk tehát tőle, aki Horatius *De arte poetica*jának intelmeit követve, nem riadt vissza a „kilencévi várakozás”-tól. Türelme, önfegyelme ritka erény türelmetlen korunkban. (*Magvető.*)

PETRÓCZI ÉVA

Gion Nándor: Latroknak is játszott

Sikeres nemzedék tagja Gion Nándor. Olyan nemzedéké, amely indulásakor elhatározta, hogy átfurmálja a Vajdaság irodalmát. Túlzó volt, természetszerűleg, kiindul az elemzésük, hogy minden ami addig volt, provinciális csupán, s az élet maga is vidékies. S túlzó a válasszuk: az avantgard talaján állva, a teljes tagadás. Időközben nagyon sokat változott maga a program is; a nemzedék legjobbjai a mindent tagadás programját meghaladva fokozatosan birtokba vették földjüket, történelmüket, szellemi örökségüket. Állásokat betöltve: szerkesztőként, újságíróként, tanárként is helytálltak. S ami a legfontosabb, a nemzedék, akiket a Symposium nemzedékeként szokás említeni, jelentős alkotásokkal hívta föl magára a figyelmet. Ideje természetesen a nemzedék fogalmát is átértelmezni, hiszen a közös program, a csoportos jelentkezés és közös feladatvállalás csak a legelső pillanatban volt sajátjuk. Ezt követően ki-ki saját alkata és elszánása szerinti külön útra indult, ha a művek világgképét és stílusképét tekintjük: egymástól eltávolodtak. A nemzedék mégis, máig: egy tömbből faragottnak tűnik. Megfér benne a realiztikus, szürrealisztikus Gion Nándor, az átfogalmazott, a legkorszerűbben értelmezett helyi színek mestere, aki úgy tűnik, műveiben népiség és modernség összhangját keresi kitartóan. És megfér Végel László, akinek prózája narratív, elvont, filozófiai tételeket szolgáló. Megfér benne Bosnyák István, aki a nemzedék legradikálisabb programadója egyszer és a Laskói esték című, kitűnő szociográfia szerzője másszor. Domonkos István, aki áthúzott verseket ír, aki a dísztelen, színtelen, köznapi beszédnek kíván adózni verseivel, ugyanakkor a hagyományos formáknak, ritmusoknak, rímkísérleteknek is mestere. Azután Tolnai Ottó, aki szélsőségesebb kísérletező mint Domonkos, versei töredékszerűek, költészete mostanra mégis kerek egész. Tolnai drámában is jelentős, a Végeladás a történelmi ember, a történelmében és történelmétől idegen ember drámája; a Bayer-Aszpirin pedig már a mai köznapokban az önnön jobbik, cselekvőbb énjétől elidegenedett ember drámája. Sokféle szín: a nemzedék tagjai is távol egymástól, és az egyes alkotók formálódó életművén belül is legkülönbözőbb, egymástól távoli kísérletek. A nemzedék mégis egyöntetű. Úgy látszik, nemzedéket képez a közös korosztály is, a közös áttérés, akkor is, ha azt követően az utak nem párhuzam-